

Lauluga tõusis koit hallaõhe

Esimene eesti üldlaulupidu 75 aasta eest sidus eestluse ja liitis rahvusliku võitlase koidukiired suureks valguseks

Juunipäevad 75 aastat tagasi, aastal 1869, tõid endaga kaasa eesti rahva elus seni olematu ja nähtamatu puhangu: kõikidest maa osadest, lähedalt ja kaugel, voolas vabasse Tartusse kokku lauljad, mängumehed ja kullajad — osavõttuks Liivimaa talurahva pärisorjusest vabastamise 50-aastase juubeli mälestuseks korraldatavast üle-eestilisest „juubeli- ja üldlaulupoest“, seega esimesest eesti üldlaulupoest. Kolme päeva jooksul 18., 19. ja 20. juunil (30. juunil, 1. ja 2. juulil uue kalendri järgi), hoolimata rahva masendusele, mis tulenes sellest, et 1869. aastal oli juba 789 lauljaga, J. V. Jannseni ja A. Kunitzide (Saebelmann) juhtimisel esmakordselt võimad koorilaulud, elatudes oma kõlaga üle vana Tartu, oma mõjuga aga üle kogu maa ja selle piiride ning äratades üldlaulupidude korraldamise mõtte ka meie naabermaades — Soomes ja Lätis, kus esimesed üldlaulupidud toimusid vastavalt 1884. a. (umbes 300 lauljaga) ja 1873. a. (1003 lauljaga). Peale meeskooride olid laulupoed tegevad 4 püsnakoori 56-liikmelises koosseisus, esinedes üksik-kooridena. Laulupoed kavas oli 12 viisilikkude ja 14 ilmalikkude laulu. Juba esimesel päeval arvestati üle 15.000 kuulaja, ilmunud siia kõikidest maa osadest ja tulnud — kuni tolal Eestis raudteid veel ei olnud — sageli kuni 200 kilomeetrit (tollal öleti 200 versta) jala.

Pilt ja kogumule esimesest eesti üldlaulpoest pidi olema küllalt võimas, kui isegi sellel küllalises viibinud nimekas ungari keeleteadlane Pál Hunfalvy oma 1871. a. pealkirja all „Utazás a Baltenger Velekrein“ (Saksakeelse tõlkes 1874. a. pealkirjaga „Reise in den Ostsee-provinzen Russlands“) ilmunud raamatus kirjutas: „Haaravat laulu kui see, pole ma kunagi ega kuski kuulnud, sellega võrreldes on isegi suurepärased ooper ainult kõõbõõda...“ Rahva esinimeses voogas algusest peale mingi selatamatu rõõmu ja eneseleidmise tunne. Lähedased toomevaremed meenutasid küll eesti rahva rasket minevikku, kuid 50-a. pärisorjusest vabastamise juubelit pühitsejatele mitte ainult allasuritud orja vihkamisega, vaid rõõmsa loovastuuga avanenud tuleviku võimalustest. See polnud mitte allasuritud ja kättemakku haldav, vaid olevikuks tänuilul vastuvõtlik ja oma tõuksega tuleviku kindlasti rahvas. Pikakünnisel enamasti heleda juuksega ja sinisilmased mehed, noorukid ja raugad, elavalis värvides riietatud, meeldiva viimusega, tervisele sõdelevad eesti naised ja tüdrukud — nad kõik tundsid rõõmu ja tänasid Jumalat...

Ning seamisest hõltsas kirjutaja Lydia Koidula laulupoist püüdnud Krentzwaldile: „Suissega kadetad keeled ja suled, mis nad tahavad: see oli siiski Eesti pidul...“

Ja selgitanud oma poolt puudumise põhjust, märkis Krentzwald vastukirjas Koidulale: „Pärast ma tänasin Jumalat, et asi nõnda läks, sest 19. juunil, teisel pidupäeval, tuli minile meditsiinal inspektor revisjoni tegema: seal oleks mind hästi vastu võetud, kui ilma loata ära oleksin sõitnud...“ Eksamendile olid eesmees pidupäeva, valmuiku kontserdi ja kõned kaasa elanud, oli talle kiitust, et kõik hästi korra läinud, ja ei tahtnud lõppeda (lokata) kinnitamisest, et „eestlased“ enam on teinud, kui teema maal loota julgus. Tema olia väljamaal mitu suurt laulupidu näinud, ükski ei oia temale enam meele järele olnud ega sügavamalt mõju järele jätanud kui Eesti juubelpidu Tartus. Isiklikult vägev oli pidurong olnud, pidurõõmu ja püüa tähtsust olla igihis silmist selgesti lugeda võinud, seal kõvas vahast esimest korda ka natukene rahvuse tundmust. Misasugust tulevikku — ütles jutustaja viimaks — kõik sellest rahvast oodati, kui teada õigesti juhataks. — Mehe auväärtusele ja õiglasele iseloomule oli mulle pandik, et ta seda mitte minu vastu meelitusse ei oleks, vaid, et see tema tõelise arvamine oli, sest et ta seda Tartus ja pärast Riias niisama soojalt ütelnud on.“

On põhjust mõne joonega meelde tuletada selle Eesti kultuuriloole nii täheksarikka laulupoole olnud, millest talle muuseas Koidula tulevane demees, dr. H. Rosenthal: „Orjapõlve keotamise 50-da aasta mälestuseks aastal 1869 peetud üldisel laulupoel on Eesti hariduse edendamise kohta suur pöördeline tähendus. Kõik hilisemad tähtsad algatused ja seltsid rahva hariduse edendamiseks on saanud oma alguse otse-

kohe sealt pidust... See kujutab piirikiivirahva ajaramatust... Laulupoole mõtte oli J. V. Jannseni oma ja see oli esimeseks nii suureks ja julgeks eesti mõtteks ja eesti teoks. Kuigi juba enne üldlaulupidu oli korraldatud vähemaid puuteesti „laulupühaseid“, oli see Jannseni algatus omelt esimeseks katseks, saada kogu rahvast ühisest ettevõttest osa võtma. Tähtsused teel ja raskused olid suured, pidi tõusma liikvele kogu maa, tuli teha rahvakooliõpetajad, kättrid ja õpetajad asjast vaimustatult, rajada laulukoor, hoolitseda kuldade katmise ja kõigepäält programmi eest. Kogu selle suurt korraldusannet nõudva poole lahendamise Jannseni erilisel kiitust ja ettevalitust, hoolimata kõigist kahtlustest ja külmusest, mis alguses sai osaka ka kavatsele. Kui koorid juunikuul 1869 viimaks Tartu kogunevad, et esiti pidulikult jumalateenistusel Toome varemeta lähedal lageda taeva all ühineda, on neld kogu suur arv. Kullajad on ilmunud kogu üle Maarjamaa äärist ja kaugemaltki. Jannseni korteri seetund võbraate hulgas on magistrid J. R. Aspelin ja C. G. Swan Helisingit, päle nende on tulnud kuulvas ungari keeleteadurja Pál Hunfalvy Budapestist kes koduteel Soomest Läänemerele peatunud.

Sellest, mis nüüd järgnes, tahaks jututada legendi lapelikkude, usklikkude sõnadega. Kui 789 häält ühiselt isamaalisel heitsid majasteetlikku, valdava koorina kuulda laaski paljutuhandilisele koosolejale hulgale, sündis otsekui ime: nii nad ise kui kuulajad tunduvad enese äkki olevat äärs rahvast, kuuluvat lahutamata ühte, olevat omakord rahvas rahvuse hulgas, kel on õigus oma isiklikuks eluks ja ikka kasavaks hariduseks. See teadvus näib tulevat kõigile nääkki, taevast langedes, et nad ise sellest ehmuivad; nad vaatavad imestades eneste ümber, et näha sedasama imetlust teistegi silmis, ja rõõmus vaimustus valdab nad, võidukaks, üksmeelse joovastus. Nad tulevad ikka uuesti ja uuesti kokku laulma, nad laulavad kolm päeva hommikuks õhtuni, ja rõõmus teadvus ei kao neist ning nende kullajad, kui nad kolmandas päeva õhtul lõpppeaks ühinevad, on nad kõik nagu vennad, tutavad tundmatudki, nad teavad ainult selleks lahkuda, et kanda uut rõõmusõnauit üle kogu maa.

„Üldine rõõmus meeleolu ja vaimustus vabastat niil mõnegi keelepaelad, kes oli muidu oma loomuliku arguse pärast vaikunud. See oli sama puhas, segamatu, süttü rööm, mida nimetab Schiller „kanniks, jumalikuks sädemeks“, „Elõõsioni tütreks“. Ainult see, kes ise on võinud olla sel pool, võib seda täielikult mõista.“

Nõnda kirjutab laulupoole päevist dr. H. Rosenthal. Ta jätkab: „Arkas mõtteid ja kavatsust, mille eihiks oli üldiste rahvahariduse seltside rajamine... Igaüks tundis, et rahvas oma üldseses on ärganud, et see polnud enam hulk üksikuid isikuid, kes elavad ise-kiikondades ja kogudustes üks-ette mahajäetud majad ja taluhooned keset troostitult loodust. Mida pole taibanud või põletanud vaenlase poolt saadetud mürsk, seda sõõb ajakammas ja üksindus, seest puudub peremehe hoolitsav silm ja korratav käsi. Ainult väliliallis sõdurid on tõenduseks, et vana nadel eluasemetel käib siiski elu ja tegevus.“

Meie ees seisab Narva, õieti kunagine Narva, seest seda vana idakantsi ei ole enam. Ainult varem ja suitsunud tukid linna asemel, kus alles hiljuti pulbitseis rahulik elu. Üha uut pommirahit laseb aga vaenlane sadada veel säilinud varemetele. Tummadena seisavad kindlustuste mürdunud müürid, tummama seisad isegi, kui need kohutavaid hävituse järgi. See käib jällegi üle inimloomuse ja arusaamise, lihtsalt ei saa kujutada, et seda kõiki, mida on aastate jooksul higi ja vaevaga ehitatud, võib keegi minuti vältel rusu ja tuhahunnikuks muuta. Ometi on see nii. Seda on teinud bolsevistlik barbar. Tunne, kuidas käed tõmbuvad rusikasse, kuidas hingest tõuseb kustumata viha ja läbi hammaste lased ida poole lendu sajatuse, mille needust peab vaenlane tundma omal mahal.

„Surm ja meedus neile barbaritele, kes meie ilusa Narva on muutnud ahervaremeteks ja rusude hunnikuteks!“ sellise motto on kirjutatud üks pataljonikomandör oma punkri küllalraamatu tiitelhele. Seda needust on vandanud kõik need, kes seisavad valvel Narva läänepool, et oma eluga astuda vastu sellele bolsevistlikule peltüübile, kelle haardesse kadus vana ajalooline Narva linn ja kes oma panase keelega tahab niilpeata kogu meie maa ja rahva.

Külustame ajaloolise linna varemetel võitlevaid eesti sõdureid, et heita pilku nende karmi argipäeva. Meie grenaderid, kes täidavad siin oma kohustust isamaa vastu, on lahingutules karastatud mehed — vaikivad kangelased. Nad ei

teiest eraldatuna ning askeldasid oma viiletsa püüdluse muredes, vaid et oli olemas ühemeelne Eesti rahvas, kes praegu lõpule viinud tähelepäädava haridustee.“

Säärane on legend orjade vabastuse mälestuseks aa tal 1869 peetud esimesest Eesti laulupoest, nagu märgib seda Aino Kallas Koidula eluloos.

Nõnda kõlavate kirjelduste ja sõnavõtude, hinnangute ja analüüside romantikasagastest koest on esimesel hetkel pisut raske noppida välja raudse kriitilise antud tõdesid või seiskukohti ja olukorra objektiveet hinnanguid ning kujundada sel teel pilti ajast ja ajajärgust, ilma milleta pole meil võimalik astuda õigesti lähedusse „Eesti-rahva 50-aastase juubelpidu“ osatähtsusele meie rahva elus ja selle tähtsuse õigele ning objektiveelse hindamisele.

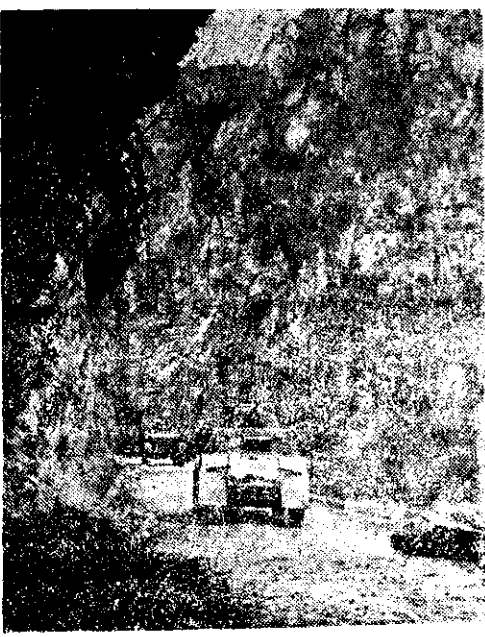
Aino Kallaseel on kahtlemata õigus, kui ta Koidula eluloos võrdleb vaimseid liikumisi kunstiteose loomistõõga või häa viina käärimisega. Et ole aepärast aga kindlasti õige, kui liidame 1869. a. laulupoega ilma pikemata kujutluse eestlusest, kes enne seda oli olnud ainult hall ja teadvusetu inimestekogu, nüüd järsku aga ärganud eesti rahvas. Kas võis see siiski toimuda ainult kolme päeva jooksul ja lauldes Tartus, või oli see, mis realiseerus sel võimsaks rahvuslikuks väärtuseks, siiski mitte „legendime“ omaette, vaid mingi käärimisprotsessi nähtavaks saanud lõpp-aste. — See on küsimus, mis tuleb eeltoodud tähtsustest ja huvitat meid ajaloolise tõe seiskukoht.

Meil ei ole mingit põhjust kahelda, et 1869. a. juunipäevad tähendasid olulist pöördpunkti meie rahvusliku liikumise ajaloos, veel vähem lohtme suhtuda sõpmusele alahindavalt. Aga ometi teame, et juba a. 1860. algatati Aleksandri-kooli mõte, et a. 1865 saatuti „Vanemuine“ (1869. a. laulupoole korraldaja organisatsioon) ja „Estonia“, et Eesti kirjameeste Selts oli asutamisel juba 1868 ning et samal aastal oli peetud juba ka Jakobsoni esimene „isamaa kõne“. Seda kõike teades seisame aga juba ka selguse ees, et enne 1869. a. esimest üldlaulupidu kääris eesti tolleaegses argipäeva hallaõõs midegi suurt ja otustavat. Siin ei munda asjaolusid palju ka see, et Aleksandri-kooli komitee ei asatunud tõelisel mingit eestikeelset kooli, ja nii mõnigi teine ettevõtte oli vähem edukas kui seda kavatseti. Ebasõnastumistele vaatamata on nende näol meil ikkagi tegemist oluavat maasi äratavate omaalgatuslike tegude talvelavade, mis andsid kii mitte muud, sile välrtuslikke organisatsioonikogemusi ometi, algoriseerides ühtlasi haridusele ja jõukusele pürgivat eesti rahvast ennast ning peegeldades kõike seda, mis ajas oli liikvel suurt ja muutuvat.

Ei saa jätta liinud sajandi sündmust või nähteid vaatlama asudes kunagi rõhutamata toinasja, et see ärkamis- ja veneastamisaja käärivaim periood oli siult ajajärg tle suunakohalis ja vastutolisid, ajastu ristiavald tuge, ideid ja kirgi, haruprobleeme ja ka kõrvalekalduid.

Seda kriitikat peame rakendama erilise kalne ajaloolise objektiveuse raames just meie esimese üldlaulupoole plastilis-kanni „legendi“ puhul, nagu see joonestatud tähtsustdes eespool, et koorida siis selle romantika varjust välja ajalooliselt puhaat minevikutõde.

Juba ülalnimetatustki saab melle selgeks, et ärkamisaja lained ulatuvad kaugemale 1869. aastast, ilnedeas mitte ainult meeleoludes, vaid koguni tegelikeks triitaisiks paissunud teadilikku ideoloogias. Juba 1839. a. kõlas Poltsamaal esimene 4-hääline koorilaul ning kõik esimesel üldlaulupoel esinevad koorid elid juba ammugi loodud ja organiseeritud, kui ilmusid 1869. a. Tartusse,

Saksa jõud bandiidivõitluses Balkanil. (P. Thiede Wb.)

et oli juba seljataga Õpetatud Eesti Seltsi asutamine (1838), et oli juba ilmunud Kreutzwaldi „Kalevipoeg“ (1861), oli vastava 17-liikmelise talupoegade saatkonna poolt esitatud kollektiivmürguri keisrilo (1864) agraarolude jne. korraldamiseks jpm. On kõigest sellest siis ka täiesti loomulik järeldus, et ärkamiskolled olid juba ammugi enne olemas ka mujal kui Tartus, Tiigi tänaval, ning et laulupoemõtte kandjaks üle maa olid ikkagi just need rahvuslikest meeleoludest juba tähendatud keekused ja isikud ning mitte need, kes ilmusid järsku Tartusse ja seal „ärkasid“ rahvusele, muuttes elavaks suure ja lapselikult kauni muinasjutu.

Eelbeldu ei vähenda aga esimese üldlaulupoole erakordset suurt tähtsust. Esimesest üldlaulupoest sai mitte ainult eesti rahva asjade „edendaja“, vaid väga ammu kudemaa ja valminud meeleolu esimene massidemostratsioon, seega juba lõppeolust teata-

va arengu võimas lõpp-punkt. Küllalt kane olid võlkanud raske venestamisaja hallaõõs eiln-seal valguskiired, tõusnud ja langenud, ning tõusnud uuesti. Arglikest kiirtest palasa õhõõd aga Tartu pidupäevil korraga suar ja kirgas kõi, mis valgustas kogu maa ja murdis üle selle piiride.

Seega esimese üldlaulupoole meeleavalduslik ilue, tema ürgjooline spontaansus, mida kaasaegsed annavad edasi nagu tuleõnneist „legendi“ või kaunist muinasjutu enneolematult suurepärase eestlaste rahvuslikust „ärkamisest“, põhjeneb puhtal ja üllatavalt kul rõõmul, mis haaras hulki siis, kui leiti korraga eest nii palju mimest maanurgast kogunenud sam mõttelisi eestlasi. Miks ei pidanud siia rahvas korraga voogama, miks ei pidanud järsku kogetud ühisõrgimise sisendama massidesse kõrgendavat ja joovastavat õhustunnet! Ei, meil pole mingit põhjust kahelda kirjelduste selle oia sügavas tões, kui oleme süvenenud sel viisil ajajärgu ja sündmuste tausta. Tartusse kogunenud rahvahulga liitis 75 a. eest toimunud esimene üldlaulupidu lõppeolust võimsalt, julgenevad jõuga coasirühkivaks rahvuslikuks jõutervikuks, kandes ühtlasi selle vaimustuse ja ühise jõudeavuse üle kogu maa iga eestlase hinge, ning selles seisabki koori- ja kunstlaulu arendamise kõrväl — milie arutamine ei kuulu siia — ka selle sündmuse suurim koidupuhanguiline tähtsus. Mitte nii palju „äratajane“, seest eesti rahva „ärkamine“ oli juba suuresti toimunud, kui just selle jõuna, mis liitis rahva ühiselt eemärkide poole võitlevaks tervikuks, väärbi meenutamist ja hindamist esimese üldlaulpidu. Ka Jannseni teene selles mõttes on teiseks juba võib-olla koguni suurem, kui ta seda ise suutis kujutada või aimata.

Ja teepoolest, — seda laulupoole teotimet ei aimanud juhid ega korraldajad sellal veel isegi, nagu nad ei tundnud aja tõelist suurtat ega selles toimuva käärimise õiget palet, kuju ega ulatust. Selgesti ilmneb ees ka selleaegses ajakirjanduses ning järgnevatel sündmustel. Juba ammugi liikuma hakanud, nüüd aga kokku liidetud jõud kaavasid kiiresti tõsrahvalikuks liikumiseks. Sellisena moodustas esimene üldlaulupidu piirikiivirahva ajaramatuse, osalt küll „äratajane“, kuid veel enam sidujana ja liitjana, julgustajana ja eävendajana.

J. Kp.

Kui kõlas esimene võimsaim eestlaste laul...

Kolmveerand sajandit tagasi toimus esimene eesti üldlaulupidu

Homme, reedel, 30. juunil, mõõdub 75 aastat esimesest eesti üldlaulupoest. See eesti rahvuslik suurritus on tähtsaks piirikiiviks eesti rahvusliku teadvuse ja eesti rahvakultuuri arenguteel. Ta koondas ühiselt rõõmu- ja rahvuspeoks eestimeelselt mõtlevad ja valmisid kultuuri hindavad eesti mehed. Ta süttis vaimustust ja avas kevadise tulepühanguuna uue jõe ja lootuse võidelda sõdikamat eesti kultuuri ja oma maa tuleviku eest. Ja sellest peost saadud vaimustus haaras ja äratas uusi hulki igas Eestimas nurgas rahvuslikule mõttele ja teele.

Kõneledes esimesest üldlaulupoest, ei saa me mõõda selle laast ja organiseerijat Johann Woldemar Jannsenist.

Jannsen, olles kogu hingega huvitatud rahva kultuurilise ja haridusliku elu tõstmisest ja rahvusliku mõtte arendamisest, oli juba kaa mees mõlgutanud mõtet eestlaste ülemalises suure peopäeva korraldamisest laulupoel kujul. Väliste põhjustena näis Jannsenile sobivana talurahva pärisorjusest vabastamise 50. aastapäev.

Kui suure armastuse ja vaimustusega töötas Jannsen valkelt oma kavatsuse läbi viimiseks ja millise sailmatuse ja mittemõistmisega tuli tal võidelda ka oma idee teostamiseks, sellest kõnelevad tema kirjad

rahvamees C. R. Jakobsonile. Energia ja optimism, kuid ühtlasi üldsest teiniva ja siiski nii vähe mõistetud mehe allasuritud kibestus kõnelevad neist ridadest: „Mul on nii palju palavalt soov ja lootust selle pidustuse puhul...“ Kui palju neist täitub, seda teavad vaid jumalad.“ (30. 1. 1867).

„Et Teie Peterburist pidustustele talle ja sellest oia võtta tahate, selle eest olen Teile südamest tänulik...“

Edasi kurdab ta, kui hädalt ja huvitatult suhtuvad suurde rahvuslikku ettevõttesse mehed, keda ta on valinud oma kaastöölisteks.

Jannseni initsiatiivil valis tema poolt asutatud „Vanemuine“ selts peokomitee, kelle ülesandeks jäi kõigi vajalike ettevalmistuste teostamine.

Eelkõige tuli kindlustada maal asuvate maa-lauluõltside võimalikult suur osavõtt. Kuna viimased võimalikkude kirkukoordine seisis tugevalt sakesa pastorite mõju all, tuli kõigepealt võtta viimaste usaldus ja häätahtlik suhtumine ettevõttesse. Seepärast osutus vajalikuks leida pidustustele protektor ehk patroon, kes ühtel pool suhtaks eesti rahvasse sõbralikult ja teisalt omaks küllalidast autoriteeti saksa ringides, et seega vältida võimalikku usaldamatust ja vastutulematust, mis vene võimude kaasabil oleks võinud käsitavaks teha ettevõtte teostamise.

Sobivaks isikuks sellele kohale osutus praost Adalbert Hugo Willigerode. Sõbraliku poolehoidu ja vaimustusega võttis see mees endale esimese ülesande. Seejuures jäi Jannsen — koga asja hing ja süda — abistamiseks.

Nõusolekut ülemalt pool tuli aga oodata tervelt 22 kuud, mille jooksul juba ammu oli mõõdunud eelajaleel kavastatud tähtpäev — talurahva pärisorjusest vabastamise aastapäev Eestimaa kubermangus (1867). Liivimaa talnpoegade vabastamise tähtpäev (26. märts 1869) oli aga liiga lähedal selleks, et jõuda valmis peo ettevalmistustega. Seetõttu liitati laulupoole korraldamisele edasi suvaks, mis oli asja õnnestumisele ainult kasuks, kuna varasem aastajal oleks osavõtt maalt ebasoodsate ilmastikutingimuste ja halbade teedeolude tõttu olnud kindlasti raskendatud.

Vahemärkuseks olgu mainitud, et Liivimaa talurahva vabastamise aastapäeval korraldas Willigerode pidulikult kontserdi Maarja kirikus, mis kujunes omamoodi rahvalikuks meeleavalduseks. Kuna Willigerode oli avaldanud üleskutses ajalehes, selleks päevaks kõik teenijad ja töölisad vabaks lubada, oli osavõtt kontserdist erakordselt suur, nii et sajad inimesed kuulasid ka väljaspool kirikut. Kirikukontsert lõppes üldise rongkäiguga läbi linna ja rahvahüüni laulmise-ga raskoja ees.

17-liikmeline peokomitee, mis koosnes linna kõige erinevamate kihtide esindajast, algas Jannseni ja Willigerode juhatusel ettevalmistustega suureks laulupoeks. Üksikute tehniliste küsimuste lahendamiseks jagunes komitee sektiioonideks.

Muusika-sektiiooni ülesandeks oli laulude valiku teostamine, laulude kirjutamine ja laialisaatmine kooridele. Arvestades seda, et maakoorid olid seni harjunud peamiselt valmulike lauludele, asetati kava koostamisel peatõhk valmulikkudele lauludele. Nii võeti kavas ka pikema ja raskemaid valmulikke ettekandeid, kuid üna väke arv liitsid ja kergeid ilmalikke laule. Olgu mainitud, et laulupidu oli määratud ainult meeskooridele.

On ilmselt, et lihtsatel maalilajatel nõudis suurt agarust ja töötahet, väheste kude jooksul täpselt ja hästi selgeks õppida 26-est ettekandest koosnev peokava, kusjuures tuleb arvestada, et paljudel tuli harjutustel käia kuni kümne ja enamgi kilomeetri kaugusel.

„Eesti Postimees“ kirjutab sel puhul: „Laulud tuleb, arvesse võttes ühikest ette-

Järg 3. leheküljel

Vaikivad kangelased

Seal, kus Soome lahe rahutud veed neelavad enesesse Narva jõe tumedaid vooguseid, sealt algab see ja kulgeb piki Narva kaldaid kuni Peipsini, — lugematud kaevikutelabüründid, laskepseade, maaaluste punkrite ja jooksukraavide siik-sakkidega. Seal, kus loodus on rikutud inimeste karmikäelisuusest, kus teras ja tina on ainuvalitsejaks kõigi elava üle, seal valitseb ometi elu. Valitseb, seest elu on kink, mida ei saa kõrvutada maapealsete väärtustega. Elu hinnaga lunastavad seal meie SS-grenaderid seda suurt ja püha mida nimetame eluks ja vabaduseks, lunastavad seda sellepärast, et kellele on antud õigus elada päike-se all, saaksid elada aga mitte surra ja hävida. Me ei jõua kunagi tungida neise inimloomusest üleikäivasse saladustesse, miks see nii on, me tunneme vaid simapiigu suurust, mis kutsub meid võitlema elu ja vabaduse eest.

Olume teel rindele, sinna, kus otsustatakse meie saatust. Tibab kerget uduvihma. Mürskidudest naarmendavad ja pooleks mürdunud puud sirutavad omi terveks jäänud rohelisi lehisraage janunevalt taeva poole, nagu trotsiks, et neilgi on õigus elada. Sõõti kasvavad ja harimata põllupind, mis pole veel üles küntud kahurimürskude poolt, lõõb haljendama soojas kevadvihmas. Vist soovib emakene maagi oma pinnal mäha lakkavat vilja meel-samini, kui olla kaetud umbrohu ja ohakatega, mürsuhetrite ja roostetavate teraskildudega. On ju meie kodumaa põllud alati tundnud külviaja kindlaid samme enese pinnal, alati on meie põldudel hällinud lakkav vilj, nüüd aga puhkavad nurmed ja väljad varjusurmas eriti nendel tagamaadel, kus määratseb raevunag sõjantont. Kurbadena ja masendavatena kerkivad meie silme

raägi omaast elust ega võitlustest palju, ent selle eest kõneleb nende väline mehine hoiak ja lootsarikas näoilme, mis reedab sisemist kindlust ja vääramata tahet võidelda ja võita. Meie grenaderid kõnelevad relvadega. Sellesse relvade ülemlaulu ebakõladesse, mis alaliselt kummitab üle maaaluste kaevikute ja Narva voogude, sellesse kanoonadi põimib grenader oma mõtted ja soovid porisest jooksukraavist. Pilk, millega ta jälgab oma laskepessat vaenlase liikumist jõe vastaskaldal, on täidetud viha ja põlgusega, end ka salajaste soovide ja unistustega. Iga valanguga kuulipildujast, iga granaadi ja mürsuga saadab grenader teele häda ja hukatust vastasele, südames aga tunneb rahuldust, et saab ja suudab täita seda vastutusrikast ülesannet mille on meie õlgadele pannud kohustus, kaitsa oma kodumaad ja rahvast. Need mehed punkrites ja keerdkäikudes teavad, mille eest võitleb sõdur, seest see on meie kõikide ühine eluvõitlus.

Liigume piki jõekallast kulgevast kaevikut. Savine pori kleepub kitina ümber jalgaed, kuna vihm on muutnud kaevikud ja jooksukraavid pehmeks ning kleepuvaks. Olme jõudnud minigesse väikesse orgu ja peame tegema porise kaevikupõhjaga tihtiigi tutvust, seest siia pillub vaenlane õõli kui päeval omi miine ja muud prahti, „kääke“ nagu grenaderid ise armastavad ütelda. Põhijendamatult ei sunni meid saatav teraskiivris oberstföhrer ettevaatusele, seest neid „kääke“ maandub prahvatades siin ja seal, paisates meile krae vahele mulda ja pori. Pikk oberstföhrer, kes on varustatud suurema lasti sigarettide ja mainustustega, milline külakost on kaevikutelinnas alati teretlunud, unustab tihtiigi oma pea välja üle kaevikuääre, mille tulemuseks on vastaskaldalt üksik lask ja vaenlase täpsuskütiklul lendab vihina mõõda kõrva äärest, leides oma

viimase panipaiga kaskil tagapool mürdunud puutvies. Samas lõhkeb vaenlase miini ja sunnib uuesti hoidma vastu kaeviku põhja.

Külustame grenadere nende punkriter, sõjameeste rindekodudes, mis kannavad omapäraseid nimesid nagu „Terapiits“, „Lõvikoobas“, „Madaravila“ jt. Naerunäol võtavad grenaderid vastu pakutavad sigarette ja ajalehti, jutustavad oma rõõme ja muresid, mil-lisid on küllaltki kogunud punkris ah-takeste seinte vahele ja looklevaise jooksukraavidesse, ent kui jutt kaldub võitlustele ja vaenlasele, ja sinna kaldu-b ta tavaliiselt alati, siis vaikivad meie grenaderid ja nende vastused on napisõnalisel ja asjalikul. Siis vaatab habestunud ja määrduud grenader mõtlikult idasse, ta pilk muutub läbitungivaks ja kalgiks, huuled tugevasti kokku surutud, käed hoidmas kindlalt relva, nii tunneme me oma vaikivat kangelat. Raudne, tihke peegeldumasa il-mades, põhjamaalasele omase vääriskus liigutusi, millest hoovab julgust ja enesekindlust, see on meie grenader siis, kui on juttu võitlusest. Vaikiv ja vääramatu, enesekindel ja surmapõlgav lahingus samaaegselt lõbus ja jutukas puhkeheteel omas punkris, see on meie grenader. Vahvad kodu kaits-jad ei haliie ega karda raskusi, mida leiub küllaldaselt igal sammul rinde-miljööös, kus surm lehvitat omi musti tiibu ja kuhu muretuse päike näitab harva oma lahket nägu. Meie vapper grenader seisab vankumatult oma kodu-maa piiride kaitsel, mille tõhusus ei lase sõjavankrit vereada üle meie maa ja rahva. Seda kaitses teostavad kange-lased, vaikivad kangelased.

Soovime grenaderidele nende raskest võitluses palju sõdurilõhne ja surume hüvastijäät vaprate käsi. Meie teekond jätkub piki porist rada, edasi sinna, kus teisedki kaaraadidki ootavad kaasa-toodud külakostiga.

JÄRVA TEATAJA nr. 76
Neljapäeval, 29. juunil 1944. Lhk. 2

Lbk 3

Soome naine isamaa valgusvõitluses

Kogu nende praeguse töö võitlusvõlli toetub ristiusu ja õhtumaise rüütliideaali alusele

Normaalset ajastul etendab rahva organisatsioonide ühiskondlikke elu tihedat osa. Seepärast oligi boheemilisele Eesti võimudele meelehästi funktsioneerivat seltskondliku töö aparati mitmesuguste organisatsioonide näol, et viimaste liikidega seadud vältida eesliitumise organisatsioonide vastu. Kuid mõni naine on aegsasti teinud alustanud umbes 1500 organisatsiooni, ei saa ütelda, et boheemilikkude lõõtsid valus lünk sel alal oleks juba täiel määral täidetud. Nii näit. tundu, et meele näilislikumaine ei ole aegsasti teinud töötava suutnud saavutada endist tegevusvõimust.

Seepärast on huvitav jälgida, kuidas ühel teisel võitleval maal, Soomes, mille seltskonnatööd oli rahupõhiseks struktuurilt meele täna lähedane, on osatut leegi naisorganisatsioonide tööd rakendada isamaa kaitsmise teenistusse. Rakel Lyytinen jutustab oma hiljuti Helsingis ilmunud „Soome naisorganisatsioonid ühiskondlikus ülesehitamistööd“ sellest mitmeti lähelepanuvärsel ühelele.

Soome arvukatest naisorganisatsioonidest on Eesti kiitnud meele emasegele Naiskudukaitsese vastav „Lotta Svärdi“ nimeline organisatsioon, millel on 1941. a. a. 160.000 liiget, peale selle veel 42.000 noortet. Soome praeguse kaitsesõjastuse on loodud võtnud endale kõlguvõitluses rasked ülesanded. Nend võis leida laskemoonaladude Laadoga järve saartel kui ka virumalaste valgel ühel Põhja. 63 lottat ohverdasid. Talveõjast oma elu isamaa altari. Selle kõrval sooritati lottade poolt. Talveõja jaoks valatahtlikult 3.600.000 tööpäeva. Ka Talveõja ja järele, kui soome rahval tuli kõik oma jõud kokku võtta sõjakajutuste kõrvaldamiseks ja sunnirahu boopide pehmendamiseks, alustasid lottade organisatsioonid agaralt kaasa ülesehitamistööd.

1941. a. jaanulist kuni tänaseni on lottade veelgi suuremal määral pühendunud karmidele sõjakohustustele, kasutades nende tähtsuseks Talveõja riiklikke kogemusi. Saame pika nimista, kui loetleme ainult nende peamisi tegevusalasid: sanitarala ühes välilähtelate ja esmaabipunktidega, õhu- ja gaasikaitses, sõjaväe toetustamine ja varustamine pesu ning riietusega, töötamine väliposti alal ja meeste asendamine kantselilaua taga, mitmesugused korjandusaktioonid, langenute mälestamine ja kirjanduse müük — kõikjal ulatusid lottade abistava käed.

Teise tähtsana soome naisorganisatsioonina tuleb nimetada rohkem kodumajandusliku iseloomuga Marta-liitu, mis omab kokku 1134 osakonda 83.804 liikmege. Kõos sel alalgeuse astus ka martade tegevus uude järku. Nad slenustasid koos lottadega sõdurite kodu, hoolitsesid evakueeritud perekondade eest ja palkasid ning nõelusi sõdurite jaoks. Edasi korraldasid martad sõduritele meelelahutusõhtuid. Martade kodumajanduslikku selgitustööd olevisis iseloomuga paremini näitus „Kodu ja majapidamine meel ajal“. Martade kodumajanduslikud nõuanded pühitavad perenaist abistada sõjasegast tingitud raskuste ületamisel.

Kolmanda suure naiskoondise „Naised põllumajanduses“ töö tugineb Soome Majandusühingu poolt 1977. a. alustatud põllumajanduslikul selgitustöö. Juba 125 aastat tagasi astus esimene naine põllumajandus-

ühingu liikmeks. Nüüd ulatub naiste arv põllumajanduslike ühingu ümarmarguselt 70.000-le, milleks nende ühingu juurde on asutatud naisosakonnad. Viimaste eesmärgiks on maanaiste kutsesõjastuse töötamine, nii et nad hädakorral, näit. sõja puhul, suudaksid põllumajanduses ka ilma meeste abita toime tulla. Seejuures taotletakse talupidamistes perenaiste töö järjest suuremat rätionaliseerimist. Maanaiste teenistuses seisavad 280 kodumajandusnõuandjat, 27 majapidamis- ja alanduskonsulentid ning 11 kaitsetöökonsulentid. Sõjaajal on maanaiste eriti hoolitsenud langenute ja haavatute perekondade eest, toetades neid riistuseemete ja toidulisetega. Samuti asutaisid nad kodusid sõjast kannatada saanud lastele. Evakueeritudale on organisatsioonid maanaiste võimaldanud kartuli- ja alamaad, hoolitsedes aga peale selle ka nende vaimse meelelahutuse eest. Pakase läbi kannatanud alanduse taaselustamiseks istutasid soome maanaiste lga oma lapse nimele uusi vilja-põldu. Väljapaistvad on nende teened ka kokkukoha ja väikemajapidamiste toodangu töötamise alal. Riik toetab nii maanaiste kui ka martade organisatsioone tihedalt summadega.

1907. a. asutatud Soome Naisliit jälgib oma töös sotsiaalseid eesmärgke. Seeläses liitu kuulub naisi kõigist seltskonna kihtidest. Tema peamiseks sihiiks on naiste riigikodaniku kaastatuse süvendamine ja levitamine, sotsiaalseid huvide arendamine ja rahvusliku ühtekuuluvuse tugevdamine.

Vähematest naisorganisatsioonidest mainigem veel Akadeemilist Naisliitu, Soome Kehalise Kaastatuse Naisliitu, naiste karekunsõjastuse, eriti aga kahte lastekaitseühingut „Mannerheimi lastekaitseliit“ ja „Kodu kodutule lastele“, milliste tegevusest võtavad suurel määral osa naised. Nende teened noorsoo kaitses on eriti olulised praeguses võitluses.

Soome naiste keskseteks probleemideks on tänapäeval sotsiaalsed küsimused ja kodumaa kaitsmine. Ühise rahvusliku töö ja solidarsussetunde baasi püütakse veelgi laiendada, leida juhtnööre, milliste järele ühe organisatsioon töötaks oma asukohas ja enda tegevusalal üldseis huiudes. Kaasage-noreem sugupõlv mitte üksnes vastab teistele, vaid asetab hoopis teistsuguseid küsimusi kui varemad sugupõlv, kui on tegemist riigi ja ühiskonna põhiülesannetega. Uus poliitiline mõtteviis näitaks Soomes avaldavat mõju nii mõnegi sotsiaalse ja majandusliku reformi puhul. See avaldub muu hulgas selles, et lapsi, ema ja perekonda hinnatakse nüüd palju kõrgemalt.

Lõpetame selle nappi ülevaate Rakel Lyytineni sõnadega: „Sellega eesots ei saa ma jätta kordamata mõtet, mida hiljuti väljendas üks soome ajaloolasi. Soome naine seisavad praegu kahe võimsa pärandi alusel: ristiusu ja õhtumaise rüütliideaali omal. Soome naiste üldine inimlik võitlusvõlli võrdub õhtumaise rüütli omale: on tarvis kaitseda kaitselisi ja abistada nõrku. Valgus, mida see võitlus endast levitab, kiirgab ühe kogu õhtumaise maailma.“ Igatahes on soome naine olnud mahiseks teoks Soome boheemismivastasele kaitsesõjastusele ja pakub enda leidlikkusega ja algatusvõimega tublit eeskujut ka oma eesti sugudele.

O. K.

Kui kõlas esimene . . .

Algus 2. leheküljel

valenistamise aega, valida võimalikult kerged ja kiireltõpitavad, et lauljad neid tähtjaks valitseksid.

Hiljem on Janneenile tehtud etteheiteid laulude valiku suhtes, kuna need olvad olnud väheväärtuslikud ja enamuses saksa päritoluga.

Koristekslektioonil tuli hoolitseda 300 laulu peavarju eest. Seejuures spelleeriti Tartu elanikkude küllalislaulusele ja tulemused ei jätanud ka tööpoolest midagi soovida. Sama koeri liikmed püüti majutada läbetsükli koristatuse, ning üldse püüti maalt tulnud lauljate osavõttu ja Tartus viljimisest võimalikult kergendada, kuna tööajal kaugelt tulek — pealegi oli sel aastal kaaldu — oli seotud teatava aineilise ohvriga.

Ehtsussektsoonile pidi otsima sobiva valiku pidustusteks ja seal toetama nii laululava kui publiku istekohtade ehitustööd.

Kassasektsoonile allas ettevõtte rahalise külje korraldamine, nagu kreiditide marsetamine eeltöödeks, piletite müük peopäevadel jne. Väljaminekuid püüti võimalikult vähendada, pilethinnad määrati mõõdukaks (10–50 kopikat). Üle ootuste suur osavõtt tõi peost 900-rubralise ülejäägi.

Pidustusteks oli määratud ajavahemik 29. juunist — 3. juulil (uus k. j.). Juba 28. juunil jõudis kohale esimene osavõtjad. Kuna sel ajal paudus veel raudteelikkus, pidid paljud kaugemal elavad lauljad kätima jalgsi kuni 200 km.

29. juunil teatasid koori oma kohale jõudmisest „Vanemuise“ selts, kus ühtlasi koori registreeriti. Iga koor tämbas loosi, millega määrati koori koht rongkäigus ja järjekord lauluvõistluses. Sama päeva pärastõunal toimus esimene peaproov Maarja kirikus. Kirik oli tulvil lauljatest ja koori juhataji orileidulit. Koorijuhatajaks olid Jannsen ja moor õpetaja Aleksander Saebelmann. Peaproov, mida murega oli oodatud ja mis pidi näitama suure ühiskoori võimeid, oli käes. Aga kõik kartused hajusid, kui võimas laul kõlas sadade meeste suust. Antud oludes hästi ja laulmatult olid sooritanud koorid ja üksikud lauljad oma tööd. Laul kõlas. Maarja kirik rõkkas ja ümber ringi jäid inimesed kuulama, kust tuleb see tugev laul.

Pidustuste õnnestumine näis olevat garanteeritud.

Kesköödajal, 30. juunil varahommikul helisesid kirikute ja raekoja kellad ning koorid korraldeltid kirikutest, kuulutasid suure eestl peo algust.

Vaata Tartu tundus kuidagi pidulikuna sel hommikul, iga eestlane kaugelt või ligidalt tundis endas võimsat ühtekuuluvustannet.

Osavõtjad kogunesid „Vanemuise“ seltsi ruumidesse, kus nalle jagati peomärgid. Siin tähtsiti koorid ühtlasi pidulikuks rongkäiguks läbi linna.

guks läbi linna. Iga koor moodustas omaette rühma, mille ees kanti maitsekalt väljatõstatud koorilippu.

Rongkäik, mida palistas voogav inim-murd, peatas Toomemäel vanade maalliste Toomevaremete juures. A. H. Wilfigerode ja veel neli pastorit pidasid vabas looduses piduliku jumalateenistuse.

millie alguseks kõlas tuhandetest suudet laulud võimas koraal: „Issand, Sind me kiidame“. Jumalateenistuse lõppedes liikus rongkäik raekoja ette, kus laulid rahvus-hümn. Käik siirdeti uuesti „Vanemuise“ maja juurde ja algas lõunavahetus. Pärast lõunat liiguti pidurongis lauluväljale (praegune näitusväljak), kus leidis aset esimene vaimulik kontsert. Kontserdi avaj- ja tervituskõne pidas praost Willigerode, millele järgnesid veel mitmed kõned vaheldumisi etteantavate lauludega. Eestlasi sel kontserdil 12 laulu. Üldmüjse sellest kontserdist oli, nagu on kinnitanud kaasaalajad üksmeelselt, suurepärane ja võimas. Rahvast oli kogunenud murruna, lauljad laulid vaimustatult ja kogu hingega ning terve see hiigalhulk tundis end ühise eesti perena.

Pärast kontseriti lahkusid lauljad rongkäigus. Öhtu oli pühendatud vabale meelelahutusele.

Teise peopäeva hommikul toimus üli-kooli maneeži ilmaliku kontserdi peaproov. Öhtupoolikul oli laulupeo teine kontsert mis üldjoontes sarnanes esimese päeva kontserdile. Kavas oli sel esimesel 14 laulu. Öhtuks oli korraldatud ühine peosõõming paljude kõnedege „Vanemuise“ alas.

Kolmandal peopäeval ei olnud enam rongkäiku ega ühislauamist. Ennelõunal laulid koorid üheksalt lauluväljal, kuna pärastõunal korraldati „Vanemuise“ alas kooride võistluslauamine, millest võitis oma enamuse koor.

Ühtlasi loeti ette saabunud tervitused ja õnnitlused. Lõpuks jagati välja auhinnad ja diplomid. Esimese auhinna sai Tallinna „Estonia“ seltsi koor (10 lauljat), teise auhinna Kanepi koor (21 lauljat) ja kolmanda Tartu koor (29 lauljat).

Pühapäeviselõpust, kes ka pidustustest osa võtsid, saates koraale ja vahelduvaid üksikute paladega, sai esimese auhinna Välgvere 22-liikmeline koor.

Üldse võitis esimesest üldlauulusest osa 46 koori umbes 822 lauljaga, kelledest suur osa (329 lauljat) olid maakooliõpetajad. Ohtu ja need sel ajal laulukunsti kandvamateks jõududeks maal.

Maakondade järgi oli kõige enam koori Tartumaalt — 16 koori. Selle järgi tulid Viljandi- ja Võrumaa — 6, Pärnumaa ja Virumaa 4, Tallinna 2 ja Valga ja Haapsalu, kumbki esindatud ühe kooriga jne.

Sellest nähtub, kui tähtsast oma etendamis lihtsusele. Tartumaalt — lähimast ümbrusest — oli tulnud terve kolmandik saabunud kooridest, kuna Põhja-Eesti

Puhkuse ja Elurõõmu õppepäevad lõppesid

Kuressaare lõppesid jaanipäeval ülemaalsed „Puhkuse ja Elurõõmu“ õppepäevad, mis algasid 22. juunil.

Õppepäevadest võttis osa üle Eesti ligi sada „P. ja E.“ keskk- ja kaitisosa-kondade juhatajaid ja teisi „P. ja E.“ tegelasi.

„P. ja E.“ õppepäevadest võttis osa ka Eesti Kutsekogude president R. Karro, kes esines kõnega õppepäevade lõppkoosolekul Kuressaare teatris.

REEDE, 30. JUUNI 1944.

5.00 Saade saksa sõjaväele. 6.15 Püevauudised. 6.30 Hommikukontsert (ülel.) 7.00 Püevauudised saksa keeles. 7.15 Hommikumuusika (ülel.) Kell 7.30 Heliplaat. 8.45 Püevauudised. 9.00 Püevauudised saksa keeles. 9.10 Landesdienst Ostland. 9.25 Saatepauz. 11.30 Reichsprogramm. 12.15 Püevauudised. 12.30 Püevauudised saksa keeles. 12.45 Lõunamuusika (Ringhäälingu tantsukapell Leo Tautsi juhatusel). Saate kannab üle ka Riia saatja. 14.00 Püevauudised saksa keeles. 14.10 Landesdienst Ostland. 14.15 Reichsprogramm. 16.00 Muusika pärastlõunaks (ülel. Riist). 16.45 Püevauudised. 17.00 Püevauudised saksa keeles. 17.10 Solistenstunde. 18.00 Saatuslikud päevad Tallinna ajaloo (IV) 1940. a. suur katumus. Dr. C. J. Brinkmanni loeng. (Saksa keeles). 18.20 Väike vahemuusika. (hpl.) 18.30 Aja kaja ja saatkava ülevaade. 19.00 Poliitiline loeng (ülel. s. k.) 19.15 Rindereportaazje (ülel. s. k.) 19.30 Muusika (ülel.) 19.45 Loeng (ülel. s. k.) 20.00 Püevauudised saksa keeles. 20.15 Sümfooniakontsert. Kavas: Joh. Seb. Bach: Brandenburgi konsert nr. 3-duur ja Joseph Hydn: Sümfoonia nr. 103 Ee-duur (Ringhäälingu suur orkester Sergei Prohorofi juhatusel) 21.00 Püevauudised. 21.15 Kerge muusika. (hpl.) 22.00 Püevauudised saksa keeles. 22.15 Saate lõpp.

LAUPÄEV, 1. JUULI 1944.

5.00 Saade saksa sõjaväele. 6.15 Püevauudised. 6.30 Hommikukontsert (ülel.) 7.00 Püevauudised saksa keeles. 7.15 Hommikumuusika (ülel.) 8.45 Püevauudised. 9.00 Püevauudised saksa keeles. 9.10 Landesdienst Ostland. 9.25 Saatepauz. 11.30 Reichsprogramm. 12.15 Püevauudised. 12.30 Püevauudised saksa keeles. 12.45 Lõunamuusika (ülel. Riist). 14.00 Püevauudised saksa keeles. 14.10 Landesdienst Ostland. 14.15 Armastatud tenorid (hpl.) 14.40 Sõjaraadelt. 15.00 Marsimuusika (hpl.) 15.10 Saksa ühijutte: „Viituli laul“. Robert Hohlbaumil lühijutt (Saksa keeles). 15.30 Hellsid kolmveerand-taktis (hpl.) 16.00 Kirevaid helisid nädalalõpuks (Ringhäälingu tantsukapell Leo Tautsi juhatusel ja solistid). Vahetajal kell 16.45 Püevauudised. 17.00 Püevauudised saksa keeles. 18.00 Noortele: „Tondiräsep ja karu“, Juhan Jaigi jutustus. 18.20 Eesti meloodiad (hpl.) 18.30 Aja kaja ja saatkava ülevaade. 19.00 Poliitiline loeng (ülel. s. k.) 19.15 Rindereportaazje (ülel. s. k.) 19.30 Muusika (ülel.) 19.45 Ringhäälingu-ringvaade (ülel. s. k.) 20.00 Püevauudised saksa keeles. 20.15 Rahvuslikke viise 21.00 Püevauudised. 21.15 Tantsumuusika (hpl.) 22.00 Püevauudised saksa keeles. 22.15 Eesti sõduritund: Sõdurid lõunatavad sõdareid (Heliülevoite 29. VI 1944. mgn. ja hpl.) 23.00 Nädalalõpuks (ülel.) 24.00 Saate lõpp.

Eesti tööteenistuslased tulevad kodumaale

Reichsarbeitsführer ja riigiminister Herti tegi korralduse, et 1925. aastal sõnitud eesti tööteenistuslase-vabatahtlike vabastamine riigitööteenistusest tolmab veerandaasta võrra varem, ja nimelt 1. juulil 1944. Ülal-tõudud korraldus tähendab eestl rahva ja tema noorsoo teenete erilist hindamist võitluses enamluse vastu.

Eesti tööteenistuslase-vabatahtlikke valdab soov kaitseda relvaga kdes oma kodu. Nad on tööteenistuses eriti tublikeks osutunud, mida tõendavad nende väljajõppetase ja nende vaim. Nad teavad täpselt, mida ootustab saatusevõitlus Saksaama kõrval, ning nad on ühinenud maailmavaateliise, poliitilise ja sõjalise võitlusega enamluse vastu.

Nüüd pöörduvad nad ideaalse riigiko-missari mõsokulsi oma kodumaale tagasi, et rindetööks võidelda õlg-õlg kõrval saksa sõjaväega.

Maanaisteseltside tegelased kogunevad Vodjale

Pühapäeval, 2. juulil toimub Vodja põllunduskooli ruumes, Vodja jaama juures Eesti Maanaiste Keskseltsi aasmikkude-ko-gu koosolek, kuhu oodatakse osavõtjaid üle riigi, kogusummas kuni 200 maanaiste juhtivat tegelast. Pühapäevaks on muuseas ülevaade keskseltsi praegusest olukorrast, liikmeksamistatamine, keskseltsi 1944/45. a. eelarve ja tegevuskava, valimised ja keskseltsi töösse puutuvate küsimuste arutamine, mis tootab, kujuneda eriti huvipakkuvaks. Kohapeal on korraldatud ka esindajate õbbimisvõimalused.

Muide on tolmuv koosolek esimene peale maanaiste seltside uuesti registreerimist, mistõttu sellel selgub ka haavad, milliseid lõbnd organisatsioonid maanaistele boheemistlik õudusasta.

(Eestimaa kubermang) kokku andis ainult neljandiku.

Esimene eesti üldlauuluseõhtu ei suudeta küllalt kõrgelt hinnata, nagu ta seda väärks. See oli üks suurimaid sündmusi eest kultuurilisel 19. sajandi ning ta mõju oli mõneti koguni ehk peagu eppohhiloos. Halk tähtsaimad eesti kultuurilised, kirjanduslik, rahvuslikud ja rahvamajanduslikke ettevõtteid, ühinguid ja selts tekkis lähemal aastatel pärast esimest laulupidu. Nad võrusid selles kirjeldamatult üles, loodusrikkas ja loovas õhkkonnas, mille laulupidu oli äratnud silitava meelevaldusena soni latentest rahvajärgust ja saavutusvõimest.

Nii algavat mõju pole avaldanud ükski hilisematest laulupidudest. Ühest küljest moodustas see laulupidu ülevaate senisaavutatust ja teisalt oli see tõukeks kiirele edasiarrenemisele, olles nii alguseks uuele ajajärgule, mida võib nimetada eesti koorilikkuse üheksajaks.

Arutati noorte juurdekasvu küsimust jalgpallisporidi alal

Nell päevil tolmus Eesti Jalgpalli Liidu juhatuse algatusel Tallinna spordikogude loomise nõupidamine, kus arutati noorte juurdekasvu küsimust jalgpalli alal. Nõupidamise aegsasti Eesti Jalgpalli Liidu esimees K. Päril, kes märkis spordi ja eriti jalgpalli suuri inimkaotusi ning rõhutas vajadust astuda tihedamalt saame noorte juurdekasvu küsimuse lahendamiseks. Järgnevalt selgitas pikemas sõnavõtus Eesti Noorte Tallinna maleva juht Pals võimalusi noorte tugevamaks kaasatõmbamiseks spordilõuge. ning Eesti Noorte organisatsiooni kavatsusi sel alal.

Tallinnas on ellu kutsunud noorte spordikõnku, kelle algatusel toimub suve jooksul nell noorte spordikursust: jalgpalli, kergejõustikut, ujumises ja pallimängudes. Kursuste kava on mitmekesine ning haarab praktilisi ja teoreetilisi aineid. Kursustest

võivad osa võtta kõik noored, hoolimata sellest, kas kuuluvad noorte organisatsiooni või mitte. Peale suvekursuse lõpetamist võivad noored soovikorral astuda omal valikul mõne spordiseltsi liikmeks, kelle hool-dusel jätkavad spordisportimist.

Spordiseltside esindajad pooldasid noorte suvekursuste korraldamist jalgpalli, lubades anda oma meeskondade õpetajaid ja mängijaid kursuste läbiviimiseks kõikide tema kasutada olevate võimaluste piires.

Noorte jalgpalli suvekursuste üldjubi-läesandid nõustas oma peale võtma meie paljukordne rahvusmeeskonna mängija ja jalgpalli veteran Rein, kes varematal aastatel on juhtinud noorte jalgpalli kursusi.

Eesti Jalgpalli Liidu juhatusel on kavatsus algatada samasuguseid kursusi ka provintsis, et hoolitseda noorte järelekasvu eest jalgpalli üle maa.

Uusi maanäidendeid

Maalavade jaoks korraldatud näidendite võistluse tulemused
Auhinnati 4 paremat käsikirja

Kuressaare toimunud „P. ja E.“ ülemaas-liste juhtivate tegelaste õppepäevade lõpp-koosolekul, mis peeti jaanipäeval Kuressaare teatri ruumes, tehti Eesti Kutsekogu-de presidenti R. Karro juuresolekul teatavaks „P. ja E.“ poolt maalavade jaoks korraldatud näidendite võistluse tulemused.

Esimene auhinna 2500 rmk. sai kolme-vaatustik neljapäädline komöödia „Viker-kaart mõõda“, mis oli esitatud Jüriile märgusema all „Siirus“.

Selle komöödia autoriks esutus Ellen Niirman, kelle elukoht on Suure-Jaani. Varem on E. Niirman tuntud ringhäälingu kuuldemängude autorina.

Teine auhind jäeti jälgi andmata. Kolmanda auhinna 1000 rmk. sai nelja-vaatustik näidend „Päästev side“, mis oli esitatud märgusema all „Saaga“. Autoriks

osutus Eesti Kutsekogude Kuressaare esi-maduse juhataja Jaanus Ülavere, kelle elu-koht on Kuressaares.

Kaks tööd arvati ergutusaahinna väär-seks.

Ergutusaahinna 750 rmk. sai neljavaatus-lik näidend „Palm“, mis on esitatud märgusema all „Lootus“. Autoriks osutus Ardi Liivise, kelle elukoht on Tallinnas.

Teine ergutusaahind, samuti 750 rmk, määrati näidendile „Saviabillised“, nali neljas vaatuses. Töö oli esitatud märgusema all „Mulk“, autoriks osutus Enn Ird.

Võistluse tulemused võeti vastu elavate kiiduvaidustega. Eriti tugeva aplausi ja õnnitluse osaliseks sai auhinnatud näidend „Päästev side“ autor J. Ülavere, kes isiklikult viibis lõppkoosolekul.

Mõisteti surma riigivastase tegevuse pärast

Saksa erikohus mõistis 21. juunil Tartus riigivastase tegevuse pärast surma Kudina valla põllumehe Pavel Pin-na.

P. Pinna sümpatiseeris enamlastele juba nende valituse ajal Eestis. Pärast enamlaste väljalõõmist Eestist suhtus ta uuele korrale ilmse vaenuliseusega. Pinnat tunti selle poolest, et ta valla-või küllavanema korraldusi põhimõtte-liselt ei täitnud. Külaelanike kokkutulekui ühkeldas ta sellega, et ta norme-ildse ei täitvat ja kutsus samaaegselt oma tuttavaid järgima tema eeskujule.

Kui käesoleva aasta jaanuari- ja veebruarikuus ähvardas enamlaste sis-

semurd Eestisse, kutsuti mitu aastakäiku eesti mehi võitluse enamluse vastu. Süälune jatkas ka seekord ässitustööd, seletades teatavale arvule külaelanike-le, et ta ei ilmu ühelgi juhul komisjoni-ette, ning püüdis korduvalt ka teisi komisjonist eemale hoida.

Kohtuistungil selgus, et on tegemist inimesega, kes raskel ajal, mil ta kodumaad ähvardab suurim oht, suhtub sellele mitte ainult ükskõikse, vaid teeb ka ässitustööd oma rahva tõrje-võitluse vastu.

Surmaotsuse põhjenduses rõhutati, et niisuguste rahvavaenlaste puhul võib kõne alla tulla ainult surmanuhtlus.

Verine ärkamine

(Algus 1. küljel)

Idajuudi pilgu eest ei jäänud aga eegi varjule ja nõnda siis tuli, et kuli olukord Jüdis künlas „Invasiooni“ verise mängu puhkemisel, siis oli saabunud ka bolševik-ule aeg jätta omakorda rahulikult vaatama, kuidas „sõber“ ennast veristab. Ja miks ei peaks ta siis vaatama nüüd „saratades pealt, kuidas see vastame, muutunud oma kultuurile vaatamata stepirahvaste verd sästivaks bolševismi huvide eest võitlejaks abirahvaks, saadab üha uusi ja uusi tühandaid surema merel, õhus ja Normandia rannikul? Pealegi, kuna just sin on juutlikul kättemaksukirel kavalusega paarudes võimaluse realiseeruda kõige soodsamalt.

Ühiselt asusid Stalin, Churchill ja Roosevelt silitama rahvaste Kolgata-tee, kavatsedes jõuda oma lõpp-eesmärgidele igakõ-maviliselt varjatud kaaslaste verd ohver-dava taktikaga. Et õppitulemusena seegjuure inglise rahval tuleb tasuda suhteliselt kõige raskem sõjakümnis vere noli, seda näitab normandia ranniku võitlusepõrgu. Et see kõik sünnib seegjuures bolševismi ja juutluse ning viimase kaudu jällegi bolševismi eest, on väljaspool kahtlust.

Melle on olukord ühe selge, aga veel ei ole ärganud oma vere hinga eest Euroopa ja seega õieti iseenast rünnates bolševismi lääneofensiivi ja juutide maailma-valituspiaani teostut inglise sõdur ega rahvas. Hoiatud karmi teensauri tõttu tead-matuse sündmustest ajas oma ümber ja surutud vaimsest ning majanduslikult juudi ja bolševiku tahte kannal alla ei aima nad mürdosaagi tõdedest oma ümber ega tea seadgi, milline on nende isade ja poegade saatuse, kes saadatud Normandia rannikule — „tegemata“ invasiooni.

Ent kord tolmub ka hingevaakuva Briti „Impeeriumi“ närbuva südameärkamine. See ärkamine kujuneb enneolematult veriseks. Selle ärkamise avataktika oli maabumine Normandias, teiseks astmeks aga drama-mis lavastub saksa ühe võimsa relva tule Briti saarel. Veel ei ole näha ega täiesti selge, kuidas Saksa juhtkond kavatab seda inglise rahva äratamist lõplikul kujul teostada, sest enne tuleb oodata ka veel mõni vaen-lasepoolne samm ja „õritus, kuid see äratamine on saanud juba oma võimsalt tuksuva alguse ja areneb kindlate sammudega. Üks on aga selge: ainult raske verehümnis suudab viia inglise pimedusest surutud rahva arusa-misele, et ainuüksi igavene juut, rüüstaja rahaahuse ja võimuhimu maskides, Euroopale seinähtamatult Kolgatat valmistav iisraeli-mees on see, kes Nõukogude ja Ühendrii-gede kaudu valitseb ka Inglismaal ja teda hävitab. Kui oma juutlusele ülesõtetud juhi poolt pimestatud rahvas saksa võimsate relvade tule jõuab kord sellele verisele ärkamisele, siis on ta oma arengus teinud suure edusammu.

Invasioonipõrgu Normandia rannikul oli paratamatu ja ammugi oodatud, teadmises, et seal langeb otsus läänis suhtes, millele järgneb sama idas. Kas aiasid aga ka pime-duse surutud inglased, ei seal sünnib nende verine ärkamine kangeisole uuele juudi- ja bolševismivabale elule? Ühel päeval nad kogeivad seda ja saavad sellest ka aru. Selle tagatiseks on juutlik-bolševistliku mängu ju-ba liiga kangele küündinud areng ja saksa relvad ning sõdurid mürdamatu võimsus ning tugevas ühes üle maailma ulatava võitlus-misloosiooni. —esp.

Ostis sõjavangilt sineli

Kohus karistas Lehtee valla Piilu kü-lise elunevat Johannes Tormi, kes vahetas 50 kanamuna vastu sõjavangilt sineli.

Kohus mõistis J. Tormile 6-kuise vang-lustuse tingimisi.

Praegu on tund, kus iga eesti mees ja naine, kas relva-ga või ilma, peab teadma oma kohust.

Kiriklike teateid

Paide Põhja Risti kirik: Pühap. 2. juulil s.a. kell 11. homm. Surmaiaipüha jumalateenistus lauluühetudega Sillaotsa surnualal.

õp. M. Saar.
Järva-Jaani kir